

torum destrueret. *Augustinus* (tract. 2.) Et (1) quomodo posset iste verum de Deo dicere, nisi missus à Deo? *Chrysostomus* (hom. 5.) Nihil de reliquo humanum esse æstimo eorum quæ dicuntur ab illo: non enim quæ ejus sunt, sed quæ mittentes omnia loquuntur: ideo, & Angelus nuncupatus est à Propheta (Malach. 3.) dicente: Ego mitto Angelum meum. Angeli enim virtus est nihil proprium dicere. (2) Hoc autem quod dicitur: *Fuit missus*, non ejus qui ad esse processus offensivum est. Sicut autem Elias missus fuit non aliunde (3) quam à mundo, sed à statu quo vidit Dominum sedentem super solium, excelsum, & elevatum, ad plebem; sic & Joannes à deserto ad baptizandum mittitur: ait enim: *Qui misit me baptizare, ille mihi dixit: Super quem vidisti Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizatur in Spiritu Sancto.* *Augustinus* (tract. 2.) Quid vocabatur? *Cui nomen erat Joannes. Alcinus.* Id est gratia Dei, vel in quo est gratia, qui gratiam novi testamenti, id est Christum, suo testimonio primum mundo innotuit. Vel Joannes interpretatur cui donatum est, quia per gratiam Dei donatum est illi Regem regum non solum præcurseri, sed etiam baptizare. *Augustinus* (tract. 2.) Quare venit? *Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine.* *Origenes* (tom. 5.) Quidam improbare nituntur edita de Christo testimonia Prophetarum, dicentes, non egere testibus Dei Filium habentem credulitatis sufficiens tum in his quæ protulit salubribus verbis, tum in mirabilibus operibus suis. Siquidem & Moyses credi meruit per verbum, & virtutes, non egens præviis testibus. Ad hoc dicendum est, quod multis existentibus causis inducentibus ad credendum, plerumque quidam ex hac demonstratione non admittantur, ex alia vero habent causam ut credant. Deus autem est qui pro cunctis hominibus homo factus est. Constat igitur quosdam ex dictis prophetis ad Christi admirationem coactos, mirantes tot Prophetarum ante ejus adventum (4) voces, constituentes: nativitas ejus locum, & alia hujusmodi. Illud quoque advertendum, quod prodigiosa virtutes ad credendum provocare poterant eos qui tempore Christi erant, non autem post longa tempora: nam fabulosa quædam æstimata fuerunt: plus enim peractis virtutibus facit ad credulitatem quæ cum virtutibus queritur prophetarum.

(1) *Al.* Et quomodo posset iste verum de Deo dicere? Missus à Deo. (2) *Ad marginem Veneta. Nicolai editionis hæc notantur.* *Origenes* in Joan. super *Hic venit in testimonium.* (3) *Al.* non ejus qui adesse aliunde quam à mundo processus offensivum est. Sicut autem &c. *Legit P. Nicolai* non ejus quoad esse, sed qui ad ministerium processus offensivum est. (4) *Al.* vocem. *Nicolai* autem ut sensus melius constaret legendo vocem, *habet* qui constituit. (5) *Al.* præbent. (6) *Al.* nam est.

tia. Est autem & tale quid dicere, quod quidam in hoc quod testimonium (5) perhibent Deo, honorati sunt. Privare vult ergo chorum Prophetarum ingenti gratia qui dicit, illos non oportere de Christo testimonium exhibere. Accersit autem his Joannes, ut testimonium de luce perhibeat. *Chrysostomus* (hom. 5. in Joan.) Non ea indigente testimonio; sed propter quod, ipse Joannes docet, dicens: *Ut omnes crederent per illum.* Sicut enim carnem induit, ne omnes perderet; ita & præconem hominem misit, ut cognatam audientes vocem, facilius advenirent. *Beda.* Non autem ait, Ut omnes crederent in illum; maledictus enim homo qui confidit in homine. Hier. 17. sed ut omnes crederent per illum; hoc est, per illius testimonium crederent in lucem. *Theophylactus.* Si vero aliqui non erediderint, excusabilis permanet ipse: (6) nam sicut si aliquis includens se in domo caliginis, & ipsum solis radius non illudret, ipse causam tribuit, & non sol; sic Joannes, ut omnes crederent, missus fuit; sed si minime concecutum est, ipse hujus rei causa non extitit. *Chrysostomus* (hom. 5. in Joan.) Quia vero multum apud nos major qui testatur, eo cui testimonium perhibet, & dignior fide esse videtur; ne quis & de Joanne hoc suspicetur, hanc suspensionem destruit, dicens: *Non erat ille lux; sed ut testimonium perhiberet de lumine.* Si vero non huic instans opinioni hoc resumpserit, *Ut testimonium perhiberet de lumine,* superfluum esse quod dicitur, & magis iteratio sermonis quam explanatio doctrinæ. *Theophylactus* (hoc loco.) Sed dicit aliquis: Ergo neque Joannem, neque sanctorum quempiam lucem esse, vel fuisse dicemus. Sed si sanctorum aliquem lucem velimus dicere, ponemus lucem absque articulo; ut si interrogatus fueris, utrum Joannes est lux sine articulo, secure concedas; si vero cum articulo, non concedas. Non enim est ipsa lux principalior, sed lux dicitur, quia secundum participationem lucem habeat à vero lumine.

(1) *Augustinus* (tract. 2.) De quo lumine Joannes testimonium perhibeat, ostendit dicens: *Erat lux vera.* *Chrysostomus* (hom. 6.) Vel aliter. Quia superius de Joanne dixerat, quod venit, & missus est ut testetur de luce, ne quis hoc audiens propter testantis recentem præsentiam, de eo cui testimonium perhibetur, talem quamdam suspensionem accipiat, redaxit mentem,

tem, & ad eam quæ supra omne principium est, transmisi existentiæ, dicens: *Erat lux vera.* *Augustinus* (tract. 2. in Joan.) Quare additum est, *Vera?* Quia & homo illuminatus dicitur lux; sed vera lux illa est quæ illuminat: nam & oculi nostri dicuntur lumina, & tamen nisi aut per noctem lucerna accendatur, aut per diem sol exeat, lumina illa sine causa parent: unde subdit: *Quæ illuminat omnem hominem.* Si omnem hominem, ergo & ipsum Joannem. Ipse ergo illuminabat, à quo se demonstrari volebat. Quomodo enim plerumque fit ut in aliquo corpore radiato cognoscatur ortus esse sol, quem oculis videre non possumus, quia etiam qui faucios habent oculos, idonei sunt videre partem illuminationis, aut aliquid hujusmodi; sic omnes ad quos venerat Christus, minus erant idonei eum videre. Ratiavit Joannem, & per illum confidentem se illuminatum, cognitus est ille qui illuminat. Dicit autem: *Veniens in hunc mundum:* nam si illi non recederet, non esset illuminandus: sed ideo hic illuminandus, quia illuc recedisset ubi homo poterat esse illuminatus. *Theophylactus* (hoc loco.) Erubescat Manichæus, qui conditoris maligni, & tenebrosi nos asserit creaturas: non enim illuminaremur, si veri luminis creature non essemus. *Chrysostomus* (hom. 7. in Joan.) Ubi sunt etiam qui non dicunt eum verum Deum? Hic enim lux vera dicitur. Sed si illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, qualiter tot sine lumine permanerunt? Non enim omnes cognoverunt Christi culturam. Illuminat igitur omnem hominem quantum ad eum pertinet; si autem quidam mentis oculis claudentes noluerint recipere lucis hujus radios, non à lucis natura obtenebratio est eis, sed à malitia eorum, qui voluntarie privant seipsum gratia dono: nam gratia quidem ad omnes effusa est; qui vero nolunt dono hoc frui, sibi ipsis hanc imputant cæcitatem. *Augustinus* (de pec. mer. & rem. Lib. 25. id legitur in Enchir. cap. 103. in simili auctoritate.) Vel quod dicitur, (1) *Illuminat omnem hominem,* sic intelligimus, non quia nullus est hominum qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso lumine illuminatur. *Beda.* Sive naturali ingenio, sive sapientia divina: sicut enim nemo à seipso esse, sic etiam nemo à seipso sapiens esse potest. *Origenes* in hom. (2. in div. loc.) Vel aliter. Non de his qui de occultis seminum causis in species corporales procedunt, debemus intelligere quod

illuminat hominem venientem in hunc mundum; sed de his qui spiritualiter per regenerationem gratiæ, quæ datur in baptisate, in mundum veniunt invisibilem. eos itaque vera lux illuminat qui in mundum virtutum veniunt, non eos qui in mundum vitiorum ruunt. *Theophylactus.* Vel aliter. Intellectus nobis traditus, ac nos dirigit, qui & naturalis ratio nominatur, dicitur lux tradita nobis à Deo. Sed quidam male ratione utentes, seipsum obcuraverunt.

(3) *Augustinus* (tract. 2. in Joan. circ. med.) *Lux quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,* hoc venit per carnem: quia dum hic esset per divinitatem, à stultis, cæcis, & iniquis videri non poterat, de quibus supra dictum est: *Tenebræ eam non comprehenderunt;* & ideo dicitur, *In mundo erat.* *Origenes* in hom. (2. in div. loc.) Ut enim qui loquitur, dum loqui cessat, vox ejus esse desinit, & evanescit; sic cælestis Pater, si Verbum suum loqui cessaverit, effectus Verbi, hoc est universis Verbo condita, non subsistet. (2) Non autem putes quia sic erat in mundo quomodo in mundo est terra, pecora, & homines; sed quomodo artifex regens quod fecit: unde sequitur: *Et mundus per ipsum factus est.* Non enim sic fecit quomodo facit faber: qui enim fabricat, extrinsecus est ad illud quod fabricat; Deus autem infusus mundo, fabricat ubique positus, (2) & non recedit ab aliquo: præsentia majestatis facit quod facit, & gubernat quod facit. Sic ergo erat in mundo, quomodo per quem factus est mundus. *Chrysostomus* (hom. 7. in Joan.) Et iterum, quia in mundo erat, sed non ut mundi contemporaneus, propter hoc induxit: *Et mundus per ipsum factus est;* per hoc & rursus te deducens ad æternam existentiam Unigeniti: qui enim audiverit quoniam opus ejus hoc totum, & si valde (3) insensibilis fuerit, cogetur concedere ante opera esse factorem. *Theophylactus.* Simul autem hic (4) & Manichæi subverti rabiem, qui malignum conditorem cuncta produxisse dicebant, nec non & Arrii, qui Filium Dei dicebant creaturam. *Augustinus* (tract. 2.) Quid est autem, *Mundus per ipsum factus est?* Cælum, terra, mare, & omnia quæ in eis sunt, mundus dicitur. Iterum in alia significatione, dilectores mundi mundus dicuntur; de quo sequitur: *Et mundus eum non cognovit.* Num enim cæli, aut Angeli, aut sidera non cognoverunt creatorem, quem confitentur dæmonia, omnia undique testimonium.

(1) *Al.* quod illuminat. (2) *P. Nicolai* legit non recedit aliquo, ponendo aliquo adverbium mox. (3) *Al.* insensibiliter. (4) *Al.* & Marcionis.

EX EDIT. P. NICOL. (1) *Augustinus* ut supra. Ejus nomine prætermisso totam hanc appendicem omnes editiones præcedentes uno tenore velut ex Origene referant, sicut & Glossa refert; at nihil in Origene textu.

ejus petitione colligitur, quia eum stiebat per incircumscriptæ naturæ suæ claritatem cernere, quem jam cœperat per quasdam imagines videre. *Chrysostramus* (hom. 14.) Si autem antiqui patres ipsam viderint naturam, nequaquam differenter considerarent: simplex enim quædam est; & infigurabilis; non sedet, neque stat, neque ambulat: hæc enim corporum sunt: unde & per Prophetam dicit, *Osee 12.* „ Ego visio- nem multiplicavi eis, & in manibus Prophetarum assimilavi sum: „ hoc est, condescendi eis, non quod eram apparui: quia enim Filius Dei per veram carnem appariturus erat nobis, primo excitavit eos videre Deum, sicut possibile erat eis videre. *Augustinus* ad Paulinam (epist. 112. sparsim.) Sed cum scriptum sit *Matth. v.* „ Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: „ & iterum *1. Joann. 3.* „ Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus, eum sicuti est: „ quid est quod hic dicitur: *Deum nemo vidit unquam?* An fortasse respondeatur quod illa testimonia de videndo Deo sunt, non de viso? „ Ipsi enim Deum videbunt, „ dictum est, non viderunt; & non vidimus, sed „ videbimus eum sicuti est: „ *Deum enim nemo vidit unquam:* vel in hac vita sicuti ipse est, vel etiam in Angelorum vita, sicuti visibilia ista quæ corporali visione cernuntur. *Gregorius 18. Moral.* (cap. 38. al. 28.) Si vero à quibusdam potest in hac corruptibili carne viventibus, sed tamen inextimabili virtute crescentibus, quodam contemplantionis acumine æterna claritas Dei videri; hoc ab hac sententia non abhorret, quoniam quisquis sapiens, quæ Deus est, videt, huic vitæ funditus moritur, ne jam ejus amore teneatur. *Augustinus 12. super Genesim* ad litteram (cap. 27.) Nisi enim ab hac vita quisque quodammodo moriatur, sive omnino exiens de corpore, sive ita averfus, & alienatus à carnalibus sensibus; ut merito nesciat, sicut Apostolus ait *2. Corinth. 12.* utrum in corpore, an extra corpus sit, non in illam rapiatur, & subvehitur visionem. *Gregorius 18. Moral.* (ut supra.) Sciendum vero est, quod fuere nonnulli qui Deum dicerent in illa regione beatitudinis in claritate sua conspici, sed in natura minime videri, quos nimirum minor inquisitionis subtilitas fefellerit; neque enim illi simplici, & incommutabili essentia aliud est claritas, aliud natura. *Augustinus* ad Paulinam (cap. 4.) Si autem dicitur, in hoc quod scriptum est, *Deum nemo vidit unquam;* homines tantummodo intelligendos: nam hoc Apostolus pluries explicans *2. ad Tim. 6.* „ Quem nemo, inquit, hominum vidit, sed nec

videre potest: „ ut ita dictum sit, *Deum nemo vidit unquam;* ac si diceretur, Nullus hominum: quæstio illa solvi videbitur, ut non sit huic sententia contrarium quod Dominus ait *Matth. 18.* „ Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, „ ut scilicet Angelos Deum videre credamus, quem *nemo vidit unquam,* scilicet hominum. *Gregorius 18. Moral.* (ubi supra.) Sunt tamen nonnulli qui nequaquam Deum videre nec Angelos suspicantur. *Chrysostramus* (hom. 14.) Dicentes, (1) quod ipsum quod Deus est, non solum Prophetæ, sed Angeli viderunt, neque Archangeli. Sed si interrogaveris eos, (2) audies de substantia nihil respondentes. „ Gloria vero in excelsis Deo „ non solum cantantes; sed „ & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. „ *Luc. 2.* „ Esti à Cherubim, & Seraphim, concupiveris aliquid discere, mysticam sanctimonie melodiam audies, & quoniam plenum est Cælum & terra gloria ejus. *Augustinus* ad Paulinam (epist. 12. cap. 7.) Quod quidem intantum verum est, quia Dei plenitudinem nullus non solum oculis corporis, sed vel ipsa mente aliquando comprehendit. Aliud est enim videre, aliud totum videndo comprehendere; quandoquidem id videtur quod præsens utcumque sentitur, totum autem comprehenditur videndo quod ita videtur ut nihil ejus lateat videntem, aut cujus fines circumspici possunt. *Chrysostramus* (hom. 14.) Sic igitur solus Pater videt Filius, & Spiritus Sanctus. Quod enim creabilis est naturæ, qualiter poterit videre quod increabile est? Ita igitur nullus novit Deum, ut Filius: unde sequitur: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.* Ne propter nominis communionem unum quemdam eorum qui gratia facti sunt filiorum esse existimes eum, primo quidem adjectus est articulus. Si vero hoc non sufficit tibi, audi aliud nomen, *Unigenitus, Hilarius 6. de Trinit.* (ultra med.) Naturæ quidem fides non satis explicata videbatur ex nomine Filii, nisi proprietatis virtus per exceptionis significantiam adderetur: præter Filium enim & Unigenitum nihil (3) cognominans, suspensionem penitus adoptionis excludit, cum veritatem nominis Unigeniti natura præstaret. *Chrysostramus* (hom. 14.) Sed & aliud posuit, dicens: *Qui est in sinu Patris.* Etenim in sinu conversari multo plus est quam simpliciter videre: nam qui simpliciter videt, non omnino ejus quod videt cognitionem habet; qui vero in sinu conversatur, nihil ignorabit. Cum igitur audieris quod nullus cognoscit Patrem nisi Filius, nequaquam dicas, quoniam etsi plus omnibus novit Patrem, sed

(1) *Legit Nicolai:* Hoc certe ipsum quod Deus est &c. (2) *Idem adjungit nempe Angelos.*

(3) *Al. cognovimus.* (1) *Chrysostramus.* (2) *Hilarius.* (3) *Augustinus.*

non quantus est novit eum: propterea Evangelista in sinu Patris eum morari dicit, ut non æstimemus per id aliud significatum quam familiaritatem Unigeniti, & cœternitatem ad Patrem. *Augustinus* (tract. 3.) In sinu enim Patris, id est in secreto Patris; non enim Deus habet sinum, quemadmodum nos habemus in vestibus; aut cogitandum est sic sedere, quomodo nos; aut forte cinctus est, ut sinum haberet: sed quia sinus noster intus est, secretum Patris sinus Patris vocatur. Qui ergo in secreto Patris novit Patrem, ipse enarravit quod vidit. *Chrysostramus* (hom. 14.) Sed quid enarravit? Quoniam unus est Deus. Sed & hoc reliqui Prophetæ, & Moyses clamant: quid ergo plus didicimus à Filio in sinibus paternalibus existente? Primum quidem ipsa hæc quæ alii narretur, sunt enarrata ex operatione Unigeniti; deinde quoniam multo majorem suscepimus doctrinam per Unigenitum, & cognovimus quoniam spiritus est Deus, & quod eos qui adorant eum in spiritu, & veritate adorare oportet, & quoniam Deus Pater est Unigeniti. *Beda.* Præterea sciendum, quia si ad præteritum referatur quod ait, *Enarravit,* homo factus enarravit quid de Trinitatis unitate sentiendum, qualiter ad ejus contemplationem properandum, quibus actibus sit perveniendum. Si vero referatur ad futurum, tunc enarravit cum electos suos ad visionem claritatis suæ inducet. *Augustinus* (tract. 3.) Fuerunt autem homines qui dicerent, vanitate cordis sui decepti: Pater invisibilis est, Filius autem visibilis est. Si ergo propter carnem Filius visibilis dicitur, & nos concedimus, & est Catholica Fides; si autem, ut ipsi dicant, antequam incarnaretur, multum delirant, si Christus sapientia Dei, & virtus Dei est: sapientia enim Dei videri oculis non potest. Si verbum hominis oculis non videtur, Verbum Dei sic videri potest? *Chrysostramus* (hom. 14.) Non igitur soli ipsi proprium est, *Deum nemo vidit unquam,* sed & filio: quia, ut Paulus dicit, est imago Dei invisibilis; qui vero invisibilis imago est, & ipse invisibilis est.

(1) *Origenes* (in Joann. super illud, *Hic venit in testimonium.*) Secundum legitur hoc testimonium à Joanne Baptista de Christo prolatum, incipiente primo illic, *Hic est de quo dixi,* & desinente ibi, *Ipse enarravit.* *Theophylactus.* Vel aliter. Postquam superius dixit Evangelista, quod Joannes testatur de Christo, *Ante me factus est,* nunc subjungit quando præmissum testimonium reddiderit Christo Joannes: unde dicit: *Et hoc est testimonium Joannis, quando miserunt Judæi ab Hierosolymis Sacerdotes, & Levitas ad Joannem, Origenes* (in Joann. super *Miserunt Judæi ab Hierosolymis.*) Judæi quidem ab Hierosolymis, ut cognati existentes Baptistæ de stirpe sacerdotali

existentis, Sacerdotes, & Levitas destinant, scilicet citatos quis esset Joannes; eos scilicet qui reputati sunt secundum electionem ab aliis differere, & ab electo Hierosolymorum loco. Joannem itaque quærit cum tanta veneratione; erga Christum autem nihil hujusmodi factum legitur à Judæis. Sed quod erga Joannem Judæi, hoc Joannes erga Christum prosequitur per proprios discipulos interrogans, *Luc. 7.* „ Tu es qui venturus es, an alium expectamus? *Chrysostramus* (hom. 15.) Sic autem fide dignum æstimaverunt esse Joannem, ut ei de seipso dicenti crederent; unde dicitur: *Ut interrogarent eum, Tu quis es?* *Augustinus* (tract. 4.) Non autem mitterent nisi moverentur excellentia auctoritatis ejus, quia ausus est baptizare? *Origenes* (in Joann. ubi supra.) Joannes autem, ut videtur, discernebat ex quæstione, sacerdotum, & levitarum dubitationem, ne forte Christus esset baptizans; apertius tamen illud profiteri cavebant, ne temerarii putarentur. Quapropter merito ut eorum opinio fallax de eo primitus aboleretur, ac subinde veritas propalaretur, quod non sit Christus, ante omnia manifestat; unde sequitur: *Et confessus est, & non negavit; & confessus est: Quia non sum ego Christus.* Hic etiam adiciamus, quatenus adventus Christi populum recreabat quodammodo jam præsens existens, legisperitis ex Sacris Scripturis illius tempus speratum colligentibus: propter quod Theodas non modicum multitudinem quasi Christus congregavit, & post illum Judas Galilæus in diebus professionis: *Act. 5.* Cum ergo ferventius Christi expectaretur adventus, Judæi transmittunt ad Joannem; per hoc quod est, *Tu quis es?* conjicere volentes si ipse se Christum fateretur. Non autem ex eo quod dicit, *Non sum ego Christus,* negavit: ex hoc enim ipso confessus est veritatem. *Gregorius* (hom. 7. in Evang.) Negavit plane quod non erat, sed non negavit quod erat, ut veritatem loquens ejus membrum fieret cujus sibi nomen fallaciter non usurparet. *Chrysostramus* (hom. 15. sparsim.) Vel aliter. Passi erant Judæi quamdam humanam passionem ad Joannem. Indignum enim æstimabant, subijci eum Christo propter multa quæ Joannis claritatem demonstrabant: quorum primum erat genus illustre, principis enim sacerdotum filius erat; deinde dura educatio, humanorum despectio. In Christo autem contrarium videbatur: genus humile, quod ei exprobrabant dicentes, *Matth. 13.* Nonne hic est fabri filius? „ diæta communis, & vestimenta nihil plus multis habentia. Quia igitur Joannes continue ad Christum mitebat, volentes magis Joannem habere magistrum, mittunt ad eum, opinantes per blanditias eum allicere ad confitendum se Christum esse. Non ergo

animam incorpoream corpori conjungi, ut ex his duobus fiat unus homo, facilius possumus credere divinam substantiam incorpoream animam in corpore conjungi in unionem personarum; ita ut Verbum in carnem non sit conversum, nec caro in Verbum, cum nec corpus in animam, nec anima convertatur in corpus. *Theophylactus* (super *Et Verbum caro.*) Apollinarius autem Laodicensis in hoc verbo haeresim statuit: dicebat enim, quod Christus animam rationalem non habuit, sed tantum carnem, habens divinitatem pro anima, quae corpus dirigit, & gubernat. *Augustinus* contra *Ser. Arrian.* (cap. 9.) Si autem movetur in eo quod scriptum est, quod *Verbum caro factum est*, nec ibi anima nominatur; intelligant carnem pro homine positam, a parte totum, figuratae locutionis modo, sicuti est; Ad te omnis caro veniet: *Psalm. 61.* item ad *Rom. 1.* quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro: quod apertius alio loco (*Galat. 2.*) dicitur: Non justificabitur homo ex operibus legis. Sic itaque dictum est: *Verbum caro factum est*; ac si diceret: Verbum homo factum est. *Theophylactus* (ubi supra) Evangelista volens ostendere inenarrabilem Dei condensationem, carnem commemorat, ut illius admiremur misericordiam, quoniam propter nostram salutem quod omnino remotum, & distans est ab ejus natura, assumpsit, scilicet carnem anima namque habet, aliquam propinquitatem ad Deum. Si autem Verbum incarnatum est, & humanam animam non assumpsit; sequeretur quod ad huc anima nostrae curatae non essent quod enim non assumpsit, non sanctificavit. Et qualis derisio, cum anima prius peccaverit, ut carnem assumendo sanctificaverit, id quod est principaliter infirmum (1) reliquerit? Subvertitur ex hoc dicto Nestorius, qui dicebat quod non Deus Verbum in se ipsum factus est homo ex sacro conceptus sanguine Virginis; sed (2) Virgo peperit hominem qui omnis virtutis (3) dotatus erat specie, & Dei Verbum illi erat conjunctum; & ex hoc duos filios assererat; unum natum de Virgine, scilicet hominem, alterum de

Deo, scilicet Dei Filium homini illi conjunctum secundum (4) gratiae habitudinem; & amorem: Contra quem Evangelista dixit, quod ipsum Verbum factum est homo, non quod Verbum inveniens hominem virtuosum, se sibi conjunxerit. *Cyrillus* ad Nestorium (epist. 8.) Carnem enim animatam animam rationalem unius Verbum sibi secundum subsistentiam, ineffabiliter, & irintelligibiliter factus est homo, & appellatus est Filius hominis, non secundum voluntatem solam, aut beneplacitum, sed neque in assumptione personae solius. Diversae quidem quoad unionem (5) collatae naturae, unus autem ex ambabus Christus & Filius, non quasi differentia naturarum interempta propter adunationem. *Theophylactus* (super *Et habitavit in nobis.*) Ad discimus ergo per hoc quod dicitur: *Verbum caro factum est*, quia ipsum Verbum est homo, & Filius Dei existens factus est filius mulieris; quae principaliter Dei genitrix nuncupatur, tamquam Deum in carne genuerit. *Nicolaus 10.* de Trinitate (ante med.) Quidam autem volentes Unigenitum Deum, qui in principio apud Deum erat Deus Verbum, non substantivum Deum esse, sed sermonem vocis emisisse, ut quod loquentibus verbum suum, hoc sit Patri Deo Filius, argute subreperere volunt, ne subsistentiam Verbum Deus, & manens in forma Dei Christus homo natus sit, ut cum hominem illum humanae potius originis causa quam spiritualis conceptionis sacramentum animaverit, non Deus Verbum hominem se ex parte Virginis efficiens exiterit; sed, ut in Prophetis spiritus prophetiae; ita in sensu Verbum Dei fuerit. Et arguere nos solent, quod Christum dicamus esse natum non nostri corporis, atque animae hominem, cum nos Verbum carnem factum, nostrae similitudinis naturam hominem praedicemus, ut vere Dei Filius vere Filius hominis natus sit; & ut per se sibi assumpsit ex Virgine corpus, ita ex se sibi animam assumpsit; quae utique ab homine namquam generationis originibus praebet; & cum ipse ille Filius hominis sit, quam ridicule praeter Dei Filium, qui Verbum caro factum est, alium nescio

(1) sed unus Christus, Deus homo. Et lib. 1. contra felitem Urgelitanum: Verbum cum carne ita est ineffabili modo unitum, ut ipsum Verbum carnem dicamus factum, licet illud Verbum non sit mutatum in carnem; & caro ita dicatur Deus, licet non sit in deitatis naturam mutata; &c. Ut & lib. 3. Duae naturae in una Christi persona sic ineffabiliter conjunctae continentur, ut manente proprietate ambarum sit in hac sancta, & mirabili conjunctione non deitatis conversio, sed humanitatis exaltatio; id est, non Deus conversus in hominem, sed homo glorificatus in Deum; &c. Et in Glossa Cum credamus, &c. Notat autem ad marginem appendicem quam S. Thomas; ut & Glossa ex *Alcuno refert*, in eius operibus non occurrere; propterea: si haec omnia ex variis, ut patet, *Alcuni locis collecta*, & in eundem sensum recedentia, appropinquaverint, non minus in hiis (1) Al. relinqueret. (2) Al. verbo. (3) Al. donatus; Nicolai autem donatus, donavitque specie, Dei Verbum sibi habet conjunctionem. (4) Al. gratiam & habitudinem, &c. (5) P. Nicolai legit collectae sunt naturae.

(1) scio. (2) contra felitem Urgelitanum. (3) contra felitem Urgelitanum. (4) contra felitem Urgelitanum. (5) contra felitem Urgelitanum.

cio quem tamquam Prophetam Verbo Dei animatum praedicabimus, cum Dominus Jesus Christus & Dei Filius, & hominis (1) Filius sit. *Chrysostronus* (hom. 10.) Ne autem ab eo quod dictum est, *Verbum caro factum est*, inconvenienter suspiceris versionem illius incorruptibilis naturae, subdit: *Et habitavit in nobis.* Quod enim habitat, non idem est cum habitaculo, sed aliud: aliud autem dico secundum naturam, (2) unionem vero, & copulatione unum est Deus Verbum caro, neque confusione facta, neque destructione substantiarum. *Alcuius.* Vel *habitavit in nobis*; id est, inter homines conversatus est. (p) *Chrysostronus* (hom. 11.) Cum dixisset, (3) quod filii Dei facti sumus, & non aliter quam per hoc quod *Verbum caro factum est*, rursus ipse dicit, & aliud lucrum: *Et vidimus gloriam ejus*; quam utique non vidissemus, nisi per consortium humanitatis visus esset nobis. Si enim Moysi non sustinuerunt faciem glorificatam videre, sed velamine opus fuit; qualiter divinitatem nudam existentem, inaccessibilem eam ipsis superioribus virtutibus, nos Iudei, & terrestres fuisse potesmus? *Augustinus* (tract. 2.) Vel aliter. Quia *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*, ista navitate collyrium fecit, unde tergeretur oculi cordis nostri, ut possumus videre maiestatem ejus per ejus humanitatem; & ideo dicitur: *Et vidimus gloriam ejus.* Gloriam ejus nemo potest videre, nisi humilitate carnis sanaretur. Intruderat enim homini quasi pulvis in oculum de terra; oculus iste saucius erat; & terra illuc mittitur ut sanetur; caro te obcaecaverat, caro te sanat. Carnalis enim anima facta erat, consentiendo carnalibus affectibus, inde fuerat oculus cordis caecatus; medicus fecit tibi collyrium, quoniam sic venit ut de carne vitia carnis extingueret. Verbum enim caro factum est, ut possis dicere: *Vidimus gloriam ejus.* *Chrysostronus* (hom. 11.) Subdit autem: *Quasi Unigeniti a Patre*; quia multi Prophetarum glorificationi sunt, puta Moyses, Eliseus, & alii multi quicumque miracula ostenderunt; sed & Angelis hominibus apparentes; & eam quae est propria natura consuecant lucem manifestantes, sed & Cherubim; & Seraphim cum multa gloria visa sunt a Prophetis. Ab omnibus his nos abducent Evangelista, & supra omnem naturam, & conservorum nostrorum claritatem erigens mentem, ad ipsum nos perducit verticem; quasi dicat: Non ut Prophetas, aut aliter hominis, vel Angeli, aut Archangeli, aut alicujus superiorum virtutum est gloria quam vidimus; sed quasi ipsius dominatoris, ipsius Regis, ipsius

naturalis Filii Unigeniti. *Gregorius* (Lib. 28.) Moral. cap. 4. vel in nov. exemp. cap. 6.) In facro enim eloquio *scilicet*, & quasi aliquando non pro similitudine ponitur, sed pro veritate; unde & istud, *Quasi unigeniti a Patre.* *Chrysostronus* (hom. 11.) Ac si diceret: Vidimus gloriam qualem decebat, & conveniens est habere unigenitum, & naturalem Filium. Consuetudo enim multorum, Regem valde ornatum videndum (4) est ut cum alijs enarrantes non possunt universalem repraesentare claritatem, hoc inducunt: Quod oportet multa dicere? Quasi Rex ibat. Sic & Joannes dicit: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre.* Angeli enim apparentes, ut servi, & Dominum habentes, omnia agebant; ipse vero ut Dominus cum humili forma apparet. Sed & creaturae Dominum cognoverunt, stellas magos vocans, Angeli pastores, puer exultans in utero; sed & Pater testatus est de Caelis, & Paraclytus super ipsum adventit; sed & ipsa rerum natura omni tuba clarius clamavit, quoniam Rex caelorum advenerat: etenim daemones fugiebant, infirmitatis species solvebantur, mortuos dimittente sepulcra, & animas a malitia ad virtutis verticem agebat. Quid utique quis dicat praceptorum Philosophiam, caelestium legum virtutem, angelicae urbanitatis bonam ordinationem? *Origenes* (in hom. 2, in diversis locis.) Ejus autem quod sequitur, *Plenum gratiae, & veritatis*, duplex intellectus est. Potest enim de humanitate, ac divinitate incarnati Verbi accipi; ita ut plenitudo gratiae referatur ad humanitatem, secundum quam Christus caput est Ecclesiae; & primogenitus creaturae universae; quoniam maximum, & principale gratiae exemplum, quae nullis praecedentibus meritis homo efficitur Deus, in ipso primordialiter (5) manifestatum est. Potest etiam plenitudo gratiae Christi de Spiritu Sancto intelligi; ejus septiformis operatio humanitatem Christi implevit. Plenitudo vero veritatis ad divinitatem referunt. (Tom. 2. in Joann.) Si vero plenitudinem gratiae & veritatis de novo testamento mavis intelligere, non incongrue pronuntiabis plenitudinem gratiae novi testamenti esse per Christum donatam, & legalium symbolorum veritatem in ipso esse impletam. *Theophylactus* (hoc loco.) Vel *plenum gratiae*, prout ejus verbum gratiosum erat, dicente David *Psalm. 44.* Diffusa est gratia in laqueis tuis: & veritate, secundum quod Moyses, & Prophetae loquebantur, aut operabantur in figura, Christus autem cum veritate. (q) *Alcuius.* Dixerat superius fuisse missum hominem ad perhibendum testimonium;

(1) hic (1) Al. omittitur Filius. (2) Al. unionem vero, & copulative. (3) Al. desit quod; & sic etiam infra. (4) Al. ubi cum alijs. (5) Al. manifestum est.

(1) hic (1) Al. omittitur Filius. (2) Al. unionem vero, & copulative. (3) Al. desit quod; & sic etiam infra. (4) Al. ubi cum alijs. (5) Al. manifestum est.

(1) hic determinat testimonium suum, quod manifeste (2) præcursor pronuntiavit: unde dicitur: *Joannes prohibet testimonium de ipso. Chrysostomus* (hom. 13.). Vel aliter hoc inducit; ac si dicat: Non æstimetis quod nos qui sumus cum eo multo tempore, & mensa ipsius communicavimus, propter gratiam hoc testemur, quia Joannes, qui antea cum non viderat, nec ei commoratus fuerat, ei testimonium perhibebat. Multoties autem Evangelista revolvit ejus testimonium, quia multam admirationem hujus viri habebant Judæi. Et alii quidem Evangelistæ antiquorum meminerunt Prophetarum, dicentes: „ Hoc factum est ut impleatur quod dictum est per Prophetam: „ hic autem altiore, & recentiore testem inducit, non intendens à servo dominatorem facere fide dignum, sed auditorum imbecillitati condescendens. Quemadmodum enim nisi servi formam assumpisset, non ita facile susceptibilis factus esset; ita nisi servi voce auditum conservatorum præcitatset, nequaquam multi Judæorum verbum Christi suscepissent. Sequitur: *Et clamavit*, idest, cum propalatione, cum libertate, sine subtractione omnia prædicat. Non autem à principio dixit, quoniam hic est Filius Dei Unigenitus naturalis; sed clamavit dicens: *Hic erat quem dixi: Qui post me venit, ante me factus est, quia prior me erat.* Quemadmodum enim matrem avium, non confessim pullos suos volationem docent; sed primo quidem exarsidum educunt, postea vero aliam multo velociorem volationem apponunt; sic & Joannes non confessim Judæos ad alta duxit, sed interim paululum à terra eos evolare docuit dicens, quod Christus melior eo erat, quod non parum intermedium erat. Et vide qualiter sapienter inducit testimonium: non enim solum apparentem Christum monstrat, sed & antequam apparuisset, eum prædicat, quod significatur in hoc quod dicit: *Hic erat de quo dixi.* Hoc autem fecit ut facile susceptibilis esset Christus, hominum mente jam (3) prædetenta ab aliis quæ de eo dicta erant, & nihil ad hoc humilitas habitus noceret. Ita enim humili, & communi omnibus forma Christus utebatur, ut si simul, & verba hæc audissent de eo, & eum considerassent, Joannis testimonium derisissent. *Theophylactus.* Dicit autem: *Qui post me venit*, videlicet secundum tempora nativitatis: sex enim mensibus prior Christo Joannes erat secundum humanitatem. *Chrysostomus* (hom. 13.) Vel hoc non dicit de ea generatione quæ est ex Maria; jam enim natus erat Christus quando hæc à Joanne

(1) *P. Nicolajus habet*: Hic determinat testimonium, quo certitudinem humanitatis, & divinitatis æternitatem simul manifeste præcursor prænuntiavit: unde dicitur &c. (2) *Al. præcursor.*
(3) *Al. prece detenta ut ab aliis &c. Nicolaj legit pene detenta.* (4) *Al. ex prima veritate, & sine parente.*

dicebantur; sed de adventu ejus ad prædicationem. Dicit autem: *Ante me factus est*; idest, clarior est, & honorabilior; ac si dicat: Non quia prior veni ad prædicandum, ex hoc majorem me esse illo existimetis. *Theophylactus* (super *Ante me factus est*). Ariani vero hanc litteram sic exponunt, volentes ostendere quod Dei Filius non est à Patre genitus, sed factus, sicut una alia creatura. *Augustinus* (tract. 3.) Non ergo intelligitur: Factus est antequam ego essem factus; sed antepositus est mihi. *Chrysostomus* (hom. 13.) Si autem quod dicitur: *Ante me factus est*, de productione ad esse intelligeretur, superfluum esset quod additur: *Quia prior me erat.* Quis enim est ita insipiens ut ignoret quoniam ex quo ante cum factus est, prior eo erat. Aliter autem è contrario oporteret dicere; scilicet, Prior me erat, quia ante me factus est. Ergo quod dicit: *Ante me factus est*, de honore intelligitur: hoc enim quod futurum erat, factum dicit, quia consuetudo erat antiquorum Prophetarum de futuris quasi de jam præteritis loqui.

(1) *Origenes* (in Joann. super illud, *Hic est testimonium Joannis.*) Sermo iste in persona Baptistæ de Christo testantem prolatus est; quod plurimos fallit, ex hinc usque illud: *Ille enarravit*, credentes in persona Joannis Apostoli recitari. Inconsequens autem est putare, subito, & quasi intempere interrumpi Baptistæ sermonem ex verbo discipuli; & cuique scienti percipere dictorum collationem, in proposito consistere dicit. Dixerat enim ob hoc: *Ante me factus est, quia prior me erat.* Ex hoc autem conjecto priorem me fore; quod ex ejus plenitudine ego quidem, & ante me Prophetæ accepimus gratiam secundam pro prima. Pertigerunt enim & illi post figuras per spiritum ad veritatis speculationem. Hinc etiam perpendimus ex plenitudine ejus accipientes, legem quidem per Moysen fore datam, gratiam autem, & veritatem per Jesum Christum, nedum fore datam, sed factam; Patre quidem legem dante per Moysen, gratiam, & veritatem faciente per Jesum. Sed si Jesus est qui dicit infra 14. *Ego sum veritas*, quomodo veritas sit per Jesum? Sed intelligendum est, quod ipsa veritas substantialis (ex (4) qua prima veritate, & ejus imagine sculptæ sunt multæ veritates in his qui veritatem tractant) nequaquam per Jesum Christum facta est, nec prius per aliquem; sed veritas; puta quæ consistit in Paulo, & Apostolis, per Jesum Christum facta est. *Chrysostomus* (hom. 13.) Vel aliter. Con-

jungit hic testimonio Joannis Baptistæ suum testimonium Joannes Evangelista, dicens: *Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus.* Non præcursoris est verbum, sed discipuli; quasi dicat: Etiam non omnes duodecim, & omnis plenitudo fidelium, & qui nunc sunt, & futurorum, de plenitudine ejus accepimus. *Augustinus* (tract. 3. sparsim.) Quid autem accepistis? *Et gratiam pro gratia*: (1) ut nescio quid nos voluerit intelligere de plenitudine ejus accepisse, & infuper gratiam pro gratia: accepimus enim de plenitudine ejus primo gratiam, & rursus accepimus gratiam pro gratia. Quam gratiam primo accepimus? Fidem. Vocatur enim gratia, quia gratis datur. Hanc ergo accepit gratiam primam peccator, ut ejus peccata dimitterentur; & iterum gratiam pro gratia; idest, pro hac gratia in qua ex fide vivimus, recepturi sumus aliam, idest vitam æternam: vita enim æterna quasi merces est fidei: sed quia ipsa fides gratia est, & infuper gratia est pro gratia. Non erat ista gratia in veteri testamento: quia lex minabatur, non optulabatur; jubebat, non sanabat; sed præparabat medicum venturo cum gratia, & veritate: unde sequitur: *Quia lex per Moysen data est; gratia, & veritas per Jesum Christum facta est.* Mortem enim temporalem, & æternam occidit mors Domini tui: ipsa est gratia quæ promissa, & non habitata erat in lege. *Chrysostomus* (hom. 13. sparsim.) Vel accepimus gratiam pro gratia; idest, pro veteri novam. Sicut enim est iustitia & justitia, adoptio & adoptio, circumcisio & circumcisio, ita gratia & gratia; sed illa quidem ut typpus, hæc vero ut veritas. Hæc autem induxit, ostendens quoniam & Judæi gratia salvabantur; sed & nos omnes gratia salvi sumus: misericordie autem, & gratie fuit legem suscipere. Propterea cum dixisset: *Gratiam pro gratia*, ostendens magnitudinem eorum quæ data sunt, subdit: *Quia lex per Moysen data est; gratia, & veritas per Jesum Christum facta est.* Et supra quidem Joannes ad seipsum comparans Christum, ait: *Ante me factus est*: hic autem Evangelista ad eum qui illo tempore magis in admiratione apud Judæos erat quam Joannes, Christi comparisonem facit, scilicet ad Moysen. Et considera prudentiam. Non personarum, sed rerum comparisonem facit, gratiam, & veritatem legi opponens; & huic addit: *Data est*: quod ministrantis erat: huic autem, *Facta est*; quod est Regis cum potestate omnia operantis: cum gratia quidem: quia cum potestate omnia dimittebat peccata. Et gratiam quidem ejus baptismatis donum, & adoptio quæ per Spiritum nobis datur,

& alia multa ostendunt; veritatem autem plenius sciemus, si figuras veteris legis didicerimus: earum enim quæ in novo testamento perscrutanda erant, in veteri testamento figura præscripserunt, quas Christus veniens adimplevit. Unde figura data est: per Moysen, veritas per Christum facta est. *Augustinus* 13. de Trinit. (cap. 19.) Vel gratiam referamus ad scientiam, veritatem ad sapientiam: in rebus enim per tempus oris illa summa gratia est, quod homo in unitate personæ conjunctus est Deo; in rebus vero æternis summa veritas recte tribuitur Dei Verbo. *origenes* *hæc non* 215

(1) *Origenes* (hom. 6.) Incongrue (2) *Heraclion* asserit hoc promulgatum fuisse non à Baptistâ, sed à discipulo: nam si illud, *De plenitudine ejus nos omnes accepimus*, à Baptistâ prolatum est, quomodo non est sequens, ipsum de gratia Christi suscipientem, & secundam pro prima gratia, confitentemque, legem per Moysen fore traditam, gratiam vero, & veritatem per Jesum Christum produsse, intellexisse qualiter Deum nemo vidit unquam, (3) quodque Unigenitus, cum in Patris gremio requiescat, interpretationem ipsi Joanni, necnon omnibus his qui de perfectione gustaverunt concesserit. Non enim nunc primus annuntiavit: nam priusquam Abraham fieret, docet nos Abraham exultasse, ut (4) videret ejus gloriam. *Chrysostomus* (hom. 14.) Vobis aliter. Evangelista ostendens multam eminentiam donorum Christi ad ea quæ per Moysen dispensata sunt, vult de reliquo causam rationalem differentie dicere: nam ille quidem famulus existens, minorum rebus factus est minister; hic vero dominator, & Regis filius existens, multo majora nobis atulit coexistens semper Patri, & videns eum: propter hoc ita intulit, dicens: *Deum nemo vidit unquam.* *Augustinus* ad Paulinam (epist. 110. cap. 4.) Quid ergo est quod Jacob dicit Gen. 32. „ Vidi Dominum facie ad faciem: „ & quod de Moysen scriptum Exod. 32. quia „ loquebatur cum Deo facie ad faciem: „ & illud quod Propheta Elaias loquens de seipso ait cap. 6. „ Vidi Dominum Sabaoth sedentem „ in throno? *Gregorius* 18. Moral. (cap. 37. vel in nov. exemp. 28.) Sed patenter datur intelligi quod quamdiu hic mortaliter vivitur, videri per quasdam imagines potest Deus; sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest; ut anima gratia Spiritus afflata, per figuras quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim ejus essentiae non pertingat. Hinc est enim quod Jacob, qui Deum se vidisse testatur, non nisi Angelum vidit: hinc est quod Moyses, qui cum Deo facie ad faciem loquitur, dicit Exod. 33. „ Ostende mihi te, „ metipsum manifeste, ut videam te. „ Ex qua *S. Thom. Opus. Tom. IX.*

(1) *Al. nescio ut quid.* (2) *Al. Eradius.* (3) *Al. quamquam.* (4) *Al. videat.*

niam perhibuerunt? Sed qui non cognoverunt eum? Qui amando mundum, dicti sunt mundus: amando enim mundum, habitamus corde in mundo: nam qui non diligunt mundum, carne versantur in mundo, sed corde inhabitant caelum, sicut Apostolus dicit ad Philip. 3. „Nostra conversatio in caelis est.“ Amando igitur mundum, hoc appellari meruerunt ubi habitant. Quomodo enim cum dicimus, Mala est illa domus, aut bona, non parietes incusamus, aut laudamus, sed inhabitantes; sic & mundum dicimus qui inhabitant mundum amando. *Chrysostomus* (hom. 7. in Joan.) Qui autem Dei erant amici, eum cognoverunt, etiam ante corporalem praesentiam: unde & Christus ait infra 8. (1) quoniam *Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum.* Cum ergo nos interpellant gentiles, dicentes: Quid est quod in ultimo tempore venit nostram operaturus salutem, tanto tempore negligens nos? dicimus, quoniam & ante hoc in mundo erat, & providebat operibus suis, & omnibus dignis cognitus erat; & si eum mundus non cognovit, hi tamen quibus mundus non erat dignus, eum cognoverunt. Dicens autem, *Mundus eum non cognovit*, breviter causam ignorantiae praebuit. Mundum enim vocat homines qui soli mundo affixi sunt, & quae mundi sunt sapiunt. Nihil autem ita turbat mentem, ut liqueferi amore praesentium.

(1) *Chrysostomus* (hom. 8.) Dixit quod mundus eum non cognovit, de superioribus loquens temporibus; sed de reliquo sermonem induxit ad praedicationis tempora, & ait, *In propria venit.* *Augustinus* (tract. 1.) Quia scilicet omnia per ipsum facta sunt. *Theophylactus.* Vel per propria mundum intelligas, sive Judaeam, quam pro hereditate elegerat. *Chrysostomus* (hom. 9.) *In propria ergo venit*, non gratia suae necessitatis, sed gratia beneficii suorum. Sed unde venit qui omnia implet, & ubique adest? Ea quidem quae ad nos (2) condescensione hoc operatus est: quia enim in mundo existens, non putabatur adeste, eo quod nondum cognoscebatur, dignatus est induere carnem. Manifestationem vero hanc, & condescensionem (3) adventum vocat. Misericors autem existens Deus omnia facit; ut nos secundum virtutem splendamus; & propterea venientem eum hi quidem susceperunt, alii vero non receperunt. Nullum enim vult invitum, neque coactum habere famulatum: invi-

(1) *Nicolaus* omittit quoniam. (2) *Al.* descensione hic operatus est. (3) *Al.* praesentiam.
(4) *Nicolaus* habet pro Judaeorum ingratitude indignatus in graviorem prorumpit accusatio-
nem &c. (5) *Al.* recepit. (6) *Al. Ambrosius.* (7) *Al.* eorum auferre.

tum enim trahi, par est cum eo qui totaliter non servit: unde sequitur: *Et sui eum non receperunt.* (Hom. 8.) Judaeos nunc vocat, ut populum peculiarem; sed & omnes homines ut ab ipso factos: & sicut superius pro communi verecundatus natura dicebat, quoniam mundus per ipsum factus conditorem non cognovit; ita & hic rursus (4) pro Judaeorum anxio indevotione gravius ponit accusationem, dicens: *Et sui eum non receperunt.* *Augustinus* (tract. 2.) Si autem omnino nullus recepit, nullus ergo salvus factus est. Nemo enim salvus fiet, nisi qui Christum (5) receperit venientem: & ideo addit: *Quotquot autem receperunt eum.* *Chrysostomus* (hom. 9.) Sive sint servi, sive liberi, sive Graeci, sive Barbari, sive insipientes, sive sapientes, sive mulieres, sive viri, sive pueri, sive senes, omnes eodem digni facti sunt honore, de quo sequitur: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri.* (6) *Augustinus* (tract. 2. in Joan.) Magna benevolentia! Unicus natus est, & noluit manere unus: non timuit habere coheredes, quia hereditas ejus non fit angusta, si eam multi possederint. *Chrysostomus* (hom. 9.) Non autem dixit, quoniam fecit eos filios Dei fieri; sed *dedit eis potestatem filios Dei fieri*; ostendens quoniam multo opus est studio, ut eam quae in baptismi adoptionis formata est, imaginem incontaminatam semper custodiamus: simul autem ostendens quoniam potestatem hanc nullus nobis (7) auferre poterit, nisi nos ipsi auferamus. Si enim qui ab hominibus dominium aliquarum rerum suscipiunt, tantum habent robur quantum sere hi qui dederunt, multo magis nos qui a Deo potimur hoc honore. Simul autem ostendere vult quoniam haec gratia advenit volentibus, & studentibus: etenim in potestate est liberi arbitrii, & gratiae operatione filios Dei fieri. *Theophylactus.* Vel quia in resurrectione filiationem perfectissimam consequemur, secundum quod Apostolus dicit Rom. 8. „Adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri.“ Dedit ergo potestatem filios Dei fieri, id est hanc gratiam in futura gratia consequendi. *Chrysostomus* (hom. 9. in Joan.) Et quia in his ipsis ineffabilibus bonis, hoc quidem est Dei, scilicet dare gratiam; illud vero hominis, id est praebere fidem; subjungit: *His qui credunt in nomine ejus.* Quid igitur non dicit nobis, o Joannes, quod eorum sit supplicium qui eum non receperunt? Quia numquid isto supplicio fiet majus quando praesente eis potestate filios Dei fieri, non fiant, sed volentes seip-

seipso tanto privant honore? Sed etiam inextinguibilis eos suscipiet ignis, quod postea manifestius revelabit. *Augustinus* (tract. 2.) Credientes ergo quia filii Dei sunt, & fratres Christi, utique nascuntur: nam si non nascuntur, filii quomodo esse possunt? Sed filii hominum (1) nascuntur ex carne, & sanguine, & ex voluntate viri, & complexu conjugii. Illi autem quomodo nascuntur, subdit: *Qui non ex sanguinibus, tamquam maris, & foeminae.* Sanguina, vel sanguines non est Latinum; sed quia Graece positum est pluraliter, maluit ille qui interpretabatur, sic ponere, & quasi minus Latine loqui secundum grammaticos, & tamen explicare veritatem secundum auditum infirmorum: Ex sanguinibus enim maris, & foeminae homines nascuntur. *Beata.* Sciendum etiam est, quia in Scripturis Sanctis sanguis, cum dicitur pluraliter, peccatum significare solet: unde Psalm. 50. „Liberam me de sanguinibus.“ *Augustinus* (tract. 2.) In eo autem quod sequitur: *Neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri,* carnem pro foemina posuit: quia de costa facta cum esset, Adam dixit Gen. 2. „Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea.“ Ponitur ergo caro pro uxore quomodo aliquando spiritus pro marito: quia ille imperare debet, ista fervire. Quid enim pejus est domo ubi foemina habet imperium super virum? Hi ergo neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. *Beata.* Carnalis enim singulorum generatio a complexu conjugii duxit originem; at vero spiritus Sancti gratia ministratur. *Chrysostomus* (hom. 9.) Hoc autem narrat Evangelista, ut vilitatem, & humilitatem prioris partus, qui est per sanguinem, & voluntatem carnis, addiscentes, & altitudinem secundi, qui per gratiam, & nobilitatem est, cognoscentes, magnam quandam hic suscipiamus intelligentiam, & dignam dono ipsius qui genuit, & multum post hoc studium demonstramus.

(1) *Augustinus* (tract. 2.) Cum dixisset, *Ex Deo nati sunt*; quasi ne mireremur, & horreretur, ait: *Qui non ex sanguinibus, tamquam maris, & foeminae.* *Al.* nascuntur unum ex sanguine. (2) *Al.* & visibile fit. (3) *Longe alia reponit P. Nicolaus in hunc modum: Alcuinus* (Lib. 1. cap. 1. in Joan.) Quod ergo hic dicitur, *Verbum caro factum est*, nihil aliud debet intelligi quam si diceretur, *Deus homo factus est*, carnem videlicet induendo, & animam: ut sicut quisque nostrum unus homo ex carne constet, & anima, ita unus ab incarnationis tempore Christus ex divinitate, carne, anima constet. Ac rursus infra: *Divinitas Verbi hominem illum singulariter electum cum quo una Christi persona esset, assumere dignata est*; non aliquid suae divinae substantiae in faciendam hominis naturam commutans, sed naturam hominis quam non habebat suscipiens. Item (Lib. 3. de Fid. Trin. cap. 9.) Certissime constat, in illam personam quam habuit aeternaliter, Dei Filium humanam assumpsisse naturam, non personam; homo transiit in Deum, non visibilitate naturae, sed propter divinae unitatem personae. Ideo non sunt duo, sed unus. *Ex edit. P. Nicolai.* (4) Hoc est ex Concil. ipso Ephes. part. 3. in hom. de Natali die Salvatoris, quam Theodorus Ancyranus habuit, & quae ibi lecta est, ut jam notatum supra. *S. Thom. Oper. Tom. LX.*

mus tantam gratiam, & nobis incredibile videretur, quia homines ex Deo nati sunt: quasi securitatem faciens, ait: *Et Verbum caro factum est.* Quid ergo miraris quia homines ex Deo nascuntur? Attende ipsum Deum ex hominibus natum. *Chrysostomus* (hom. 10.) Vel aliter. Cum dixisset, quoniam ex Deo nati sunt qui susceperunt eum; hujus honoris posuit causam, hoc scilicet Verbum fieri carnem: factus est enim proprius Filius Dei hominis filius, ut filios hominum faciat filios Dei. Cum autem audieris, quoniam *Verbum caro factum est*, ne turberis, quoniam substantiam convertit in carnem, hoc enim vere impium est intelligere; sed manens quod est, servi formam assumpsit. Quia enim fuit qui dicunt, quoniam phantasmata quaedam fuerint omnia quae incarnationis sunt, eorum blasphemiam destruens, hanc dictionem, *Factum est*, posuit, non transmutationem substantiae, sed carnis vere assumptionem representare volens. Si vero dixerint: Quoniam Deus omnipotens est, quare & in carnem transmutari non potuit? dicemus quod transmutari ab illa incommutabili natura omnino procul est. *Augustinus* 15. de Trinit. (cap. 11.) Sicut autem verbum nostrum vox quodammodo corporis fit assumendo eam in qua manifestatur sensibus hominum; sic Verbum Dei caro factum est; assumendo eam in qua & ipsum manifestaretur sensibus hominum. Et sicut verbum nostrum fit vox, nec mutatur in vocem; ita Verbum Dei caro quidem factum est, sed abest ut mutaretur in carnem: assumendo quippe illam non in eam se consumendo, & hoc nostrum vox fit, & illud caro factum est. *Ex gestis Concilii Ephesini.* (2) Sermo etiam quem profertur, quo in alterutris locutionibus utimur, sermo est incorporeus, non aspectui subjectus, non tactu tractabilis; sed eum sermo induerit literas, & elementa, visibilis fit, & aspectu comprehenditur, tactu tractatur: sic & Verbum Dei, quod naturaliter invisibile (3) est, visibile fit; & quod natura incorporeum est, invenitur esse tractabile. (3) *Alcuinus.* Cum etiam credamus

quosdam contemptibiles mittunt, ut ad Christum, ministros, & herodianos, sed sacerdotes, & levitas; & non quoscumque, sed eos qui erant ex Hierosolymis, hoc est honorabiliores; & ad hoc mittunt ut interrogarent, *Tu quis es?* non quasi ignorantes; sed volentes eum inducere ad hoc quod dixi: unde Joannes ad mentem, & non ad interrogationem eis respondit: *Et confessus est, & non negavit; & confessus est, Quia non sum ego Christus.* Et vide de sapientiam Evangelistæ. Tertio quasi idem dicit, & virtutem Baptistæ indicans, & malitiam, & amentiam Judæorum. Devoti enim famuli est, non solum non rapere gloriam domini, sed oblatam à multis respuere. Turbæ (1) quidem ex ignorantia ad hanc venerunt suspicionem ut Joannem Christum æstimarent; hi vero à maligna mente, ex qua interrogabant eum, æstimantes per blanditias attrahere ad hoc (2) quod volebant: nisi enim excogitassent hoc, responderenti, *Non sum ego Christus*, dixissent: Non hoc suspicari sumus, non hoc venimus interrogaturi. Sed capit, & manifesti effecti ad aliud veniunt: unde sequitur: *Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Augustinus* (tract. 4. in Joannem.) Noverant enim quod præcessurus erat Elias Christum: non enim alicui ignotum erat nomen Christi apud Hebræos; sed non putabant illum esse Christum; nec tamen omnino putaverunt Christum non esse venturum; & cum sperarent (3) futurum, offendeunt in presentem.

Sequitur: *Et dixit, Non sum. Gregorius* in hom. (7. ut supra.) Ex his verbis nobis quæstio valde implexa generatur. Alio quippe in loco (Matth. 11.) inquisitus à discipulis Dominus de Eliæ adventu, respondit: „ Si vultis scire, „ Joannes ipse est Elias. „ Requisitus autem Joannes dicit, *Non sum Elias.* Quomodo ergo Propheta veritatis est, si ejusdem veritatis sermonibus concors non est? *Origenes* (in Joan. super *Tunc miserunt.*) Dicit aliquis, quod se ignorabat Joannes esse Eliam; & hoc nimirum uteretur (4) documento qui assunt iteratæ incorporationis rationi, tamquam anima denuo induente corpora. Quærent enim Judæi per levitas, ac sacerdotes, si esset Elias, cum iteratæ corporis assumptionis documentum verax arbitrantur, quasi paternum existens, nec alienum ab arcanorum suorum doctrina. Ob hoc itaque dicit Joannes: *Elias non sum*: nam nescit primævam vitam propriam. Qualiter autem

videtur rationabile, si tamquam Propheta Spiritu illuminatus est, & de Deo, (5) & Unigenito tanta narravit, ignorasse de seipso an unquam ejus anima fuerit in Eliâ? *Gregorius* in hom. (6. in Evang.) Sed si subtiliter veritas ipsa requiratur, hoc quidem quod inter se contrarium (6) sonat, quomodo contrarium non fit invenitur. Ad Zachariam namque de Joanne Angelus dixit Luc. 1., Ipse præcedet ante illum in spiritu, tu, & virtute Eliæ: „ quia scilicet sicut Elias secundum Domini adventum præveniet, ita Joannes prævenit primum; sicut ille præcursor venturus est Judicis, ita iste præcursor factus est Redemptoris. Joannes igitur in spiritu Elias erat, in persona Elias non erat. Quod autem Dominus faretur de spiritu, hoc Joannes denegat de persona: quia & justum sic erat ut discipulis Dominus spiritualem de Joanne sententiam diceret, & Joannes turbis carnalibus non de suo spiritu, sed de corpore responderet. *Origenes* (in Joan. ubi supra.) Respondit ergo levitis, & sacerdotibus, *Non sum*, conjectans propositum quæstionis eorum: non enim sapiebat præmissa examinatio, si idem spiritus esset in utroque; sed si Joannes esset ipse Elias qui assumptus est, nunc apparens, secundum quod à Judæis expectabatur absque nativitate. Primus autem arbitrans resurrectionem corporum dicit, quod inconsequens est filium Zachariæ tanti sacerdotis in senio natum, super omnem humanam expectationem, ignorari à sacerdotibus, & levitis, ipsum natum fuisse; maxime Luca testante cap. 1. quod „ factus est timor in omnibus habitantibus circa eos. „ Sed forsitan quoniam prope sinem Eliam expectabant ante Christum, quasi tropice sciscitari videntur: An es tu qui prænantias Christum venturum? Et caute respondit, *Non sum.* (7) Sed nihil mirabile. Sicut in Salvatore, pluribus scientibus ex Maria nativitatem ejus, quidam falsebantur putantes eum Joannem Baptistam, vel Eliam, aut aliquem Prophetarum; sic & in Joanne quosdam ostus ejus ex Zacharia non latebat, & quidam dubitabant, si forsitan qui expectabatur Elias apparuit in Joanne. Quoniam vero cum plures in Israel editi fuerint Prophete, unus de quo Moyse prophetaverat, præsertim expectabatur, juxta illud Deut. 18., Prophetam vobis suscitabit „ Deus ex fratribus vestris: sicut mihi, illi patribus, rebis: „ tertio sciscitantur, non si foret Propheta simpliciter, sed cum articulo, (8) ut in Græco ponitur: unde sequitur: *Propheta es tu?*

Per

(1) Al. enim. (2) Al. quod volebant eum. (3) Al. venturum. (4) Al. omittitur documento. (5) Al. legit Nicolai. Et hac nimirum uteratur ratione qui assentiunt iteratæ incorporationis opinio. (6) Al. sonuit. (7) Legit P. Nicolai. (8) Al. deest ut.

Per singulos enim Prophetas noverat populus Israel. neminem eorum fore hunc quem Moyses prophetaverat, quisicet Moyses medius fiaret inter Deum & homines, & accepto testamento à Deo traderet discipulis. Hoc autem illis nomen non Christo attribuendum, sed arbitranti-bus alium à Christo ipsum fore, Joannes scivit quoniam & Christus ille Propheta esset: unde subditur: *Et respondit, Non.* *Augustinus* (tract. 4.) Vel quia Joannes major erat quam Propheta: quia Propheta longe prænuñtaverunt, Joannes præsentem demonstrabat.

Sequitur: *Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus his qui miserunt nos? Quid dicis de teipso? Chrysostomus* (homil. 4.) Vides hic vehementius insistentes, & interrogantes; hunc autem cum manufactudine eas que non erant veræ suspensiones destruentem, & eam quæ est vera potentem: unde sequitur: *Ait: Ego vox clamantis in deserto.* *Augustinus* (tract. 4.) Esaias illud dixit; in Joanne propheta ista completa est. *Gregorius* (hom. 7. ubi supra.) Scitis autem quod unigenitus Filius Verbum Patris vocatur. Ex ipsa autem nostra locutione cognoscimus, quia prius vox sonat, ut verbum possit audiri. Joannes ergo vocem se asserit esse, quia Verbum præcedit, & per ejus ministerium, Patris Verbum ab hominibus auditur. *Origenes* (in Joan. super *Quis es, ut responsum demus?*) Ineleganter autem Heraclion de Joanne, & Prophetis considerans, ait, quoniam Verbum quidem Salvator est, vox autem per Joannem intelligitur, solus enim sonus est omnis gradus propheticus. Cui dicendum, quod si non significativam vocem dederit tuba, nemo se accingeret ad prælium. Si ergo nil aliud quam sonus est vox prophetica, quomodo transmittit nos ad illum Salvator? *Serutimini* (inquit infra 5.) *Scripturas.* Dicit autem Joannes se esse vocem non clamantem in deserto, sed clamantis in deserto, ejus scilicet qui stabat, & clamabat infra 7. *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.* Clamat enim ut distantes auditu percipiant, & gravem habentes auditum sentiant immensitatem eorum quæ dicuntur. *Theophylactus.* Vel quia veritatem manifeste annuntiat: omnes enim qui in lege erant, obscure loquebantur. *Gregorius* (hom. 7. ut supra.) Vel in deserto Joannes clamat, quia quasi detestata, ac desinita Judææ, solatium Redemptoris annuntiat. *Origenes* (in Joan. ubi supra.) Opus autem vocis in deserto clamantis est ut anima à Deo desinita, ad rectam faciendam viam Domini revocetur, nequaquam pravitatem serpentinum gressus prosequendo; secundum contemplationem quidem sublimatam in veritate absque permissione mendacii, & secundam actionem post congruam speculationem licitum

opus referentem: unde sequitur: *Dirigitur viam Domini, sicut dixit Esaias Propheta, Gregorius* (ut supra.) Via Domini ad cor dirigitur, cum veritatis sermo humiliter auditur; via Domini ad cor dirigitur, cum ad præceptum vitæ præparatur.

(u) *Origenes* (in Joan. ubi supra.) Facta responsione versus sacerdotes, & levitas, denuo missum est à pharisæis: unde dicitur: *Et quæ missi fuerant, erant ex pharisæis.* Quantum enim ex ipso sermone conjecturari contingit, dico tertium hoc esse testimonium. Vide tamen quomodo juxta sacerdotalem, & leviticam perionam est cum manufactudine prolatum illud, *Tu quis es?* nihil enim arrogans, vel protervum in eorum quæstione continetur, sed constata decencia veros Dei ministros. Sed pharisæi secundum suum nomen divisi, & importuni ex discordiâ contumeliosas voces prætentum Baptistæ; unde sequitur: *Et dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?* non quasi scire volentes, sed prohibere eum à baptismo. Deinde vero nescio quo pacto proni ad baptismum iverunt ad Joannem. Hujus autem solutio est, quia pharisæi non credentes accedunt ad baptismum, sed ex hypocriti, cum timerent populum. *Chrysostomus* (hom. 15.) Vel ipsi iidem sacerdotes, & levitæ ex pharisæis erant. Et quia blanditiis eum non valuerunt supplantare, accusationem ei immittere tentant, cogentes eum dicere quod non erat: unde sequitur: *Et interrogaverunt eum, & dixerunt: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?* Quasi audacia videbatur esse baptizare, si Christus non erat, nec præcursor illius, nec præco, idest Propheta. *Gregorius* (hom. 7. in Evang.) Sed sanctus quisque etiam cum perversa mente requiritur, à bonitatis suæ studio non mutatur. Unde Joannes quoque ad verba invidia prædicamenta respondit vitæ: unde sequitur: *Respondit eis dicens: Ego baptizo in aqua.* *Origenes* (in Joan. ubi supra.) Ad illud enim, *Quid ergo baptizas?* quid aliud afferri decebat, nisi proprium baptismum carne prætereundum? *Gregorius* (hom. 7. ut supra.) Joannes enim non spiritu, sed aqua baptizat: quia peccata solvere non valebat: baptizatorum corpora per aquam lavat, sed tamen animas per veniam non lavat. Cur ergo baptizat qui peccata per baptismum non relaxat? nisi ut præcursoris suæ ordinem servans, scilicet qui nasciturum nascendo præveniat, baptizaturum quoque Dominum baptizando præveniet, & qui prædicando factus est præcursor Christi, baptizando etiam præcursor ejus fieret imitatione sacramenti; qui inter hæc mysterium redemptionis notationem post congruam speculationem licitum

isse asserit, & nesciri: sequitur enim: *Medius autem vestrum stetit quem vos nescitis*: quia per carnem Dominus apparet, & visibilis extitit corpore, & invisibilis majestate. *Chrysostomus* (ut supra.) Hoc autem dixit, quoniam decens erat Christum commixtum esse populo, ut unum multorum, se ubique humilem esse docentem. Cum autem dixit, *Quem vos nescitis*, scientiam hic cognitionem certissimam dicit, puta, quis est, & unde. *Augustinus* (tract. 4.) Humilis enim (1) non videbatur, & propterea lucerna accensa est. *Theophylactus*. Vel (2) medius erat phariseorum Dominus; sed ignorabant eum, quia ipsi Scripturas se scire putabant: & in quantum in illis prænuntiabatur Dominus, medius eorum erat, scilicet in cordibus eorum; sed nesciebant eum, eo quod Scripturas non intelligebant. Vel aliter. Medius quidem erat, in quantum mediator Dei existens, & hominum Christus Jesus medius phariseorum extitit, volens illos Deo jungere; sed ipsi nesciebant eum. *Origenes* (in Joan. super *Respondit Joannes eis dicens*) Vel aliter. Hoc edito, *Ego baptizo in aqua*, ad illud, *Quid ergo baptizatis?* ad secundum, *Si tu non es Christus?* praconium de precedenti Christi substantia proponit, quod tanta sit ei virtus quod invisibilis sit sua deitate, cum sit præcens culibet, & totum per orbem diffusus; quod notatur ex illo, *Medius vestrum stetit*. Hic enim per totam orbis machinam effluxit, sic ut quæ creantur, per ipsum creentur: omnia enim per ipsum facta sunt: unde palam est quod inquirentibus à Joanne, *Quid ergo baptizatis?* ipse medius erat. Vel quod dicitur, *In medio vestrum stetit*, intelligendum est de nobis hominibus. Cum enim simus rationales, in medio nostrum (3) existit, ex eo quod principale, scilicet cor, in medio totius corporis insitum est. Qui ergo Verbum in medio gerunt, non autem cognoscuntur de illis natura, nec de quo fonte manavit, nec quomodo consistit in eis; hi Verbum in medio sui obtinentes ignorant; quod tamen Joannes agnovit: unde exprobrando dicit ad phariseos: *Quem vos nescitis*: quia expectantes pharisei Christi adventum, nihil tam arduum de eo contemplabantur, solum hominem sanctum existimantes eum esse. Dicit autem *Stetit*: nam stat Pater invariabilis existens, & impermutabilis; stat quoque Verbum ejus ad salvandum continuo; quamvis carnem suscipiat, quamvis medium hominum fieri invisibile (4). Ne vero putet aliquis alium esse invisibilem ad omnes homines venientem, vel ad universum orbem; ab eo qui humanatus

(1) *Nicolaï omittit non.* (2) *Al. medicus.* (3) *Al. extitit.* (4) *Addit Nicolaï nec ab illis agnitus.* (5) *Al. tantum.* (6) *Al. humiliasset. Nicolaï legit non multum se humiliasset.*

est, & in terra comparuit, subdit: *Qui post me venit*, hoc est qui post me appariturus est. Non autem idem denotatur hic per hoc quod dicit, *Post*, & cum Jesus nos post se invitavit: illie enim sequi post ipsum præcipitur nobis, ut ejus indagando vestigia; perveniamus ad Patrem; hic autem ut pateat quid sequatur ex Joannis dogmatibus: venit enim ut cuncti credant per eum, præparati ad perfectum Verbum per minora. Dicit ergo: *Ipse est qui post me venit*. *Chrysostomus* (hom. 15.) Ac si diceret; Ne æstimeris (5) totum in meo consistere baptisate: si enim meum baptisma perfectum esset, alius non veniret post me, aliud baptisma daturus. Sed hæc præparatio est illius; & transibit in proximo, ut umbra, & imago; sed oportet eum qui veritatem imponet, venire post me: si enim hoc esset perfectum, nequaquam secundi locus quaereretur: & ideo subdit: *Qui ante me factus est*, hic est honorabilior, & clarior. *Gregorius* (hom. 7. ut supra.) Sic namque dicitur, *Ante me factus est*, ac si dicitur, Antepositus est mihi. Post me ergo venit, quia postmodum natus; ante me autem factus est, quia mihi prælati. *Chrysostomus* (hom. 15.) Ne autem exitimes comparabilem esse excellentiam hanc, incomparabilitatem ostendere volens, subjungit: *Cujus ego non sum dignus ut solvam corrigiam calceamenti*; quasi dicit: Intantum est ante me ut ego neque in ultimis ministrorum vocari dignus sim: calceamentum enim solvere ultimi ministris res est. *Augustinus* (tract. 4.) Unde & si dignum se diceret tantummodo corrigiam calceamenti solvere, multum se (6) habuisset. *Gregorius* (hom. 7. in Evang.) Vel aliter. Mos apud veteres fuit ut si quis eam quæ sibi competeret, accipere uxorem nollet, ille ei calceamentum solveret qui ad hanc sponsus jure propinquitatis veniret. Quid igitur inter homines Christus nisi sanctæ Ecclesiæ sponsus apparuit? Recte ergo Joannes se indignum esse ad solvendam corrigiam ejus calceamenti denuntiat; ac si aperte dicat: Redemptoris vestigia non deudare valeo, quia sponsi nomen mihi immeritum non usurpo. Quod tamen intelligi & aliter potest. Quis enim nesciat quod calceamenta ex mortuis animalibus fiunt? Incarnatus vero Dominus veniens, quasi calceus apparuit, qui in divinitate sua morticina nostræ corruptionis assumpsit. Corrigia ergo calceamenti est ligatura mysterii. Joannes ergo solvere corrigiam calceamenti ejus non valet: quia incarnationis mysterium nec ipse investigare sufficit; ac si patenter dicat: Quid mirum si mihi ille prælati est quem post me quidem natum considero, sed

nativitatis ejus mysterium non comprehendere? *Origenes* (tom. 4. in Joan.) Quidam vero non inepte dixit; hoc sic intelligendum. Non sum ego tanti ut causa mei descendat à magnalibus, ac carnem quasi calceamentum suscipiat. *Chrysostomus* (hom. 16. in Joan.) Et quia Joannes cum decenti libertate ea quæ de Christo sunt, omnibus prædicabat; propterea Evangelista & locum designat, dicens: *Hæc in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans*. Non enim in domo, neque in angulo Christum prædicabant, sed Jordanem transiens in mediâ multitudine præsentibus omnibus qui ab eo baptizabantur. Quædam vero exemplariorum certius habent, *In Bethabera*: Bethania enim non ultra Jordanem, neque in deserto erat, sed prope Hierosolymam. *Glossa*. Vel duæ sunt Bethaniæ: una trans Jordanem, altera citra non longe à Hierusalem, ubi Lazarus fuit suscitatus. *Chrysostomus* (hom. 16. in Joan. par. à princ.) Hoc autem & propter aliam causam designat: quia enim res non antiquas narrabat, sed ante parvum tempus (1) contingentes; præsentibus, & videntes testes facit eorum quæ dicuntur, demonstrationem à locis tribuens. *Aleuinus*. Bethania vero domus obedientiæ interpretatur; per quam innuitur quia per obedientiam fidei omnes ad baptisma debent pervenire. *Origenes* (in Joan. super *Hæc in Bethabera facta sunt*) Bethabera vero interpretatur domus præparationis, & convenit cum baptismo præparantis Domino plebem perfectam. Jordanis autem interpretatur descensum eorum. Quis autem erit hic fluvius nisi Salvator noster, per quem ingredientem in hunc mundum mundari convenit, (2) non suum descendente descensum, sed humani generis? Hic segregat donatas à Moyse, ab his quæ per Jesum donantur, sortes: hujus rivali lætificavit civitatem Dei. Sicut autem draco latitat in Ægyptiaco fluvio, ita Deus in isto. Pater enim est in Filio; & qui proficiuntur illuc ubi se lavent, opprobrium Ægypti deponunt, ac apti ad perceptionem hereditatis parantur, necnon à lepra mundantur, & duplices capaces sunt gratiæ, ac prompti sunt ad susceptionem Spiritus almi, in aliud flumen nequaquam descendente spiritali columba. Trans Jordanem vero Joannes baptizat, ut præcursor ventis non innocentes, sed peccatores vocaret.

(1) *Origenes* (tom. 6. in Joan. super illud, *Postera die vidit Joannes*). Post testimonium Joannis, jam videtur Jesus veniens ad eum; non solum adhuc perseverantem, sed & potiorum effectum, quod per diem secundarium designat. (2) *Nicolaï habet transactas.* (3) *Idem legit non suo descendente descensu.* (3) *Al. ex qua ad Joannem et alii ad Joannem venient.*

tur: unde dicitur: *Alter die vidit Joannes Jesum venientem ad se*. Pridem autem Jesu mater protinus ut illum concepit, ad matrem Joannis prægnantem proficiscitur, & per vocem pervenientem ad aures Elisabeth ex Mariæ salutatione exultat Joannes conceptus in utero; hic autem post Joannis testimonium, ipse videtur à Baptista, accedens ad eum. Pridem autem auditu aliorum instruitur aliquis: ac deinde oculare inspicit illa. Per hoc autem quod Maria ad Elisabeth venit minorem, & Filius Dei ad Baptistam, ad fervorem optulandi minoribus; & ad modestiam admonetur. Verum unde ad Baptistam venit Salvator, non hic dicitur; sed ex dictis Matthæi colligimus dicentis cap. 2. Tunc venit Jesus à Galilæa ad Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo. *Chrysostomus* (hom. 16. Joan. non remote à princ.) Vel aliter. Matthæus ad adventum Christi ad baptismum præsentialiter dicit; Joannes autem, & rursus eum ivisse ad Joannem ostendit post baptisma; & hoc manifestat quod postea dicit: *Quia vidi Spiritum descendentem &c.* Partit enim sunt sibi Evangelistæ tempora narrationis: Matthæus enim ea quæ antequam ligaretur Joannes Baptista præteritis, festinat ad ea quæ deinceps sunt tempora; sed Joannes his maxime immoratur, quæ scilicet ante incarcerationem Joannis fuerunt: unde hic dicitur: *Alter die vidit Joannes Jesum venientem ad se*. Cujus igitur gratia secundo post baptismum ad eum veniebat? Quia ipsum baptizaverat cum multis, ut nullus suspiceret quoniam ex eadem causa (3) ex qua & alii, ad Joannem veniret; puta peccata confessurus, aut in penitentiam abluendus in flumine. Propterea ergo accedit, dans Joanni occasionem corrigendi hanc suspensionem; quam Joannes per verba correxit: unde sequitur: *Et ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi*: Qui igitur ita purus erat ut aliorum peccata absolvere posset, manifestum est quoniam non ut confiteretur peccata accedit, sed ut occasionem det Joanni loquendi de ipso. Venit etiam secundo, ut hi qui priora audierant, certius recipiant quæ prædicta sunt, & alia rursus audiant. Dicit autem: *Ecce agnus Dei*, innuens quod hic est qui olim quaerebatur, rememorans prophetiam Elia; & umbra quæ secundum Moysen erat, ut à figura factus eos ducat ad veritatem. *Augustinus* (tract. 4. in Joannem à med.) Si autem agnus Dei est innocens, & Joannes agnus; an non & ipse est innocens? Sed omnes ex illa propagine veniunt de qua cantat gemens David Psalm. 50. Ego non suo descendente descensu. (3) *Al. ex qua ad Joannem et alii ad Joannem venient.*

„Ego in iniquitatibus conceptus sum.“ Solus ergo ille agnus qui non sic venit: non enim in iniquitate conceptus est, nec in peccatis mater ejus eum in utero aluit, quem virgo concepit, virgo peperit, quia fide concepit, & fide suscepit. *Origenes* (tom. 6. in Joan. ubi supra inter princ. & med.) Sed cum quinque offerantur animalia in nescio: tria terrena, vitulus, ovis, & capra; volatilia vero duo, turtur, & columba; & de ovibus tria adducuntur, aries, ovis, agnus; de genere ovium agnum memoravit: agnum enim in oblationibus quotidianis offerri videmus, unum quidem mane, alterum vero vespere. Quam autem oblatio alia potest esse quotidiana à rationali natura comprehendenda, nisi Verbum (1) vigens, agnus typice nuncupatum? (2) Hoc nempe censetur oblatio matutina ad frequentiam intellectus in divinis relatum: neque enim anima pari potest ut summus jugiter insitit, eo quod corporis terreftris, & gravis conjugium est sortita. Ex hoc etiam verbo quod Christus est (3) agnus, conjectare de pluribus poterimus; & quod ammodo vespere pertingemus ad corporalia procedentes. Qui autem hunc obtulit agnum ad immolandum, Deus fuit in homine reconditus, magnus Sacerdos, qui dixit infra 10. *Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam*: unde dicitur *agnus Dei*: ipse enim nostris languore accipiens, totius mundi tollens peccata, mortem quasi baptismum suscepit. Apud Deum enim non petranfit incorrectum quidquid agimus, quod disciplina indigeat, quæ per difficulta exerceatur. *Theophylactus* (super *Ecce Agnus Dei*.) Vel dicitur Christus agnus Dei, in quantum Deus Pater mortem Christi acceptavit pro nostra salute, vel in quantum eum pro nobis tradidit morti: sicut enim dicere consuevimus, Hæc oblatio est talis hominis, id est quam talis homo obtulit; sic & Christus dicitur agnus Dei, dantis scilicet Filium suum pro nostra salute in mortem. Et ille quidem agnus typicus nullius omnino peccatum sustulit, hic vero peccatum universi orbis terrarum: periclitantem enim mundum eruit ab ira Dei: unde subdit: *Ecce qui tollit peccatum mundi*. Non autem dixit, Qui tollit, sed qui tollit peccatum mundi, quasi semper hoc faciente ipso: non enim tunc solum tulit cum passus est, sed ex illo tempore usque ad præsens tollit, non semper crucifixus, unam enim pro peccatis obtulit oblationem, sed semper purgans per illam. *Gregorius* 8. Moral. (cap. 32. in novis exempl. cap. 20.) Tunc autem ab humano ge-

(1) *Al. ingens. P. Nicolai* verbum floridum, & vegetum, & vigens. (2) *Al. Hæc.* (3) *Al. omittitur agnus.* (4) *Ad marginem Veneta Nicolini editionis notatur.* Habetur id in Glossa ordinaria super his verbis. (5) *Nicolai* ponit lecta.

nere plene peccatum tolleretur, cum per corruptionis gloriam nostra corruptio permutabitur: esse namque à culpa liberi non possumus, quousque in corporis morte tenemur: *Theophylactus* (hoc loco.) Sed quare non dixit, Peccata mundi, sed peccatum? Ut videlicet per hoc quod dixit peccatum, universaler peccatum videre in nuere; sicut consuevimus dicere, quod homo ejectus est de paradiso, id est omne genus humanum. *Beda*. (4) Vel peccatum mundi dicitur originale peccatum, quod est commune totius mundi; quod quidem peccatum originale, & singulorum superaddita Christus per gratiam relaxat. *Augustinus* (tract. 4. in Joan. à med.) Qui enim de nostra natura peccatum non assumpsit, ipse est qui tollit nostrum peccatum. Nostis, quia quidam homines dicunt: Nos tollimus peccata ab hominibus quia sancti sumus: si enim non fuerit sanctus qui baptizat, quomodo tollit peccatum alterius, cum sit ipse homo peccatus? Contra istas disputationes hic legamus: *Ecce qui tollit peccatum mundi*: ut non sit præsumptio hominibus in homines. *Origenes* (in Joan. tom. 6. super *Alter die*.) Sicut tamen jugi oblationi agni cognatæ sunt reliquæ oblationes legales, sic hujus agni oblationis cognatæ oblationes videntur mihi effusiones sanguinis martyrum, quorum patientia, & confessione, & promptitudine, ad bonum, obtunduntur machinationes impiorum. *Theophylactus* (super *Hic est de quo dixi*.) Quia vero superius illis qui ex pharisæis venerant Joannes dixerat, quod *medius vestrum stat quem vos nescitis*; hic ignorantis bus demonstrat, dicens: *Hic est de quo dixi: Post me venit vir qui ante me factus est. Vir Dominus dicitur propter ætatis perfectionem*: nam triginta annorum baptizatus est: vel quia spiritualis animæ vir est, & Ecclesiæ sponsus: unde *Paulus* 2. Corinth. 11. Despondi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo. *Augustinus* (tract. 4. in Joan. à med.) *Post me autem venit, quia posterior natus est; ante me factus est, quia prælatas est mihi.* *Gregorius* (homil. 7. in Evang.) Prælationis autem ejus causas aperit, cum subjungit: *Quia prior me erat; ac si aperte dicat: Inde me etiam post natus superat quo eum nativitas suæ tempora non angustant*: nam qui per matrem in tempore nascitur, sine tempore est à Patre generatus. *Theophylactus* (hoc loco.) *Ausculata ó Arris. Non dixit, Quia prior me creatus est; sed quia prior me erat.* Audiat hoc *Pauli* Samosatani (5) abusus, quod non ex *Maria* sumpsit primordium: quia si essendi principium

(1) *Al. ingens. P. Nicolai* verbum floridum, & vegetum, & vigens. (2) *Al. Hæc.* (3) *Al. omittitur agnus.* (4) *Ad marginem Veneta Nicolini editionis notatur.* Habetur id in Glossa ordinaria super his verbis. (5) *Nicolai* ponit lecta.

pium sumpsit ex Virgine, qualiter prior existit, præcurfore? Nam manifestum est quod præcurfor Christum in sex mensibus superabat secundum humanam generationem. *Chr. Sostomus* (homil. 16. in Joan. à med.) Ut autem non videatur ex amicitia propter cognationem ei testimonium perhibere, quia cognatus ejus erat secundum carnem, propterea dicit: *Ego nesciebam eum. Et secundum rationem hoc contingit*: etenim in deserto conversatus est Joannes. Miracula vero quæcumque Christo puero existente facta sunt, puta quæ circa Magos, & quæcumque (1) talia, ante multum contigerant tempus, Joanne & ipso valde puero existente. In medio vero tempore ignotus omnibus existebat: propter quod subdit: *Sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.* Hinc enim manifestum est quoniam & illa signa quæ quidam dicunt à Christo in pueritia facta, mendacia, & fisiones sunt. Si enim à prima ætate miracula fecisset Jesus, nequaquam neque Joannes eum ignorasset, nec reliqua multitudo indigisset magistro ad manifestandum eum. Non igitur ipse Christus baptismate indigebat, neque aliquam aliam causam habebat illud lavacrum, quam præmonstrationem facere ejus, fidei, quæ est in Christum. Non enim dixit, Ut mundem eos qui baptizantur, neque ut liberem à peccatis, veni baptizans; sed ut manifestetur in Israel. Sed numquid sine baptismate non licebat predicare, & inducere turbas? Sed facilis ita factum est: nequaquam enim cucurrissent omnes, si sine baptismate prædicatio facta esset. *Augustinus* (tract. 5.) Ubi ergo cognitus est Dominus, superfluo ei via parabatur, quia cognoscentibus se, ipse factus est via. Itaque non durabit diu baptismata Joannis, sed quoadusque demonstratus est Dominus humilis. Ergo ut daretur nobis à Domino humilitatis exemplum ad percipiendam salutem baptismi, suscepit baptismum servi; & ne præponeretur baptismus servi, baptismum Domini, baptizati sunt alii baptismum. (2) conservi. Sed qui baptizati sunt baptismum conservi, oportebat ut baptizarentur baptismum Domini: qui autem (3) baptizantur baptismum Domini, non opus habent baptismum conservi.

(4) *Chr. Sostomus* (hom. 16.) Quia Joannes restatus est ita magnum quid quod sufficiens erat auditoribus omnes suspensare, pura quod totius orbis terrarum solus ipse peccata, tollerit, volens credibilis id facere, reduxit hoc ad Deum, & Spiritum Sanctum. Posset enim aliquis dicere Joanni, Qualiter igitur tu cognovisti eum? Respondet, quod per descensum Spiritus Sancti:

S. Thom. Op. Tom. IX.

(1) *Al. omittitur talia.* (2) *P. Nicolai* servi. (3) *Al. baptizabantur.*

unde sequitur: *Et testimonium perhibuit Joannes, dicens: Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de celo, & mansit super eum.* *Augustinus* 15. de Trin. (cap. 27.) Non autem tunc unctus est Christus Spiritu Sancto quando super eum baptizatum velut columba descendit: tunc enim corpus suum, scilicet Ecclesiam suam, præfigurare dignatus est, in qua præcipue baptizati accipiunt Spiritum Sanctum. Absurdissimum enim est ut credamus eum cum jam triginta esset annorum (ejus enim ætatis à Joanne baptizatus est) accepisse Spiritum Sanctum; sed venisse ad illud baptismata, sicut sine ullo omnino peccato, ita non sine Spiritu Sancto. Si enim de famulo ejus, & præcurfore ipso Joanne scriptum est Luc. 1. 1., Spiritu Sancto replebitur ab utero matris suæ; qui quamvis seminatus à patre, tamen Spiritum Sanctum in utero formatus accepit: quid de homine Christo intelligendum est, vel credendum; ejus carnis ipsa conceptio non carnalis, sed spiritusalis fuit? *Augustinus* de Agone christiano (cap. 22.) Non autem dicimus solum Christum verum corpus habuisse, Spiritum autem Sanctum fallaciter apparuisse oculis hominum: sicut enim non oportebat ut homines fallerent Filii Dei, sic nec Spiritus Sanctus. Sed omnipotenti Deo, qui universam creaturam ex nihilo fabricavit, non erat difficile verum corpus columbæ sine aliarum columbarum ministerio figurare; sicut et non fuit difficile verum corpus in utero virginis sine virili semine fabricare. *Augustinus* super Joan. (tract. 6. partim.) Duobus autem modis ostendit visibiliter Dominum Spiritum Sanctum, per columbam super Dominum baptizatum; per ignem vero super discipulos congregatos: ibi simplicitas, hic fervor ostenditur. Ergo ne Spiritu sanctificati dolum habeant, in columba demonstratum est; & ne simplicitas frigida remaneat, in igne demonstratum est. Nec movere, quia lingue divise sunt: non dispersionem timere, unitatem in columba cognosce. Sic ergo oportebat demonstrari Spiritum sanctum venientem super Dominum, ut cognoscat uniuersique, si habeat Spiritum Sanctum, simplicem se esse debere sicut columbam, & habere cum fratribus veram pacem, quam significant oscula columbarum. Osculantur & corvi, sed laniant: à laniatu innocens est natura columbarum: nam corvi de morte pascuntur, columba non nisi de frugibus terræ vivit. Si etiam gemunt columbe in amore, nolite mirari, quia in columbæ specie voluit demonstrari Spiritus Sanctus; ipse enim in-

terpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: Rom. 8. Non autem Spiritus Sanctus